

ევროკავშირთან საქართველოს კავშირების ისტორია
History of Relations of Georgia with the European Union

შალვა კერესელიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

Shalva kereselidze

Associate Professor of Georgian Technical University

ნინო გელიაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

Nino Geliashvili

PhD Student at Technical University of Georgia

DOI: <https://doi.org/10.52340/gbsab.2024.51.11>

აბსტრაქტი

სტატიაში - „ევროკავშირთან საქართველოს კავშირების ისტორია“ - ეძღვნება საქართველოს და ევროპის ქვეყნების ურთიერთობის პრაქტიკას წინარე საუკუნეებში. დახასიათებულია იგი სხვადასხვა წყაროებით. მათ რიცხვშია ქართველი მეცნიერებიც და უცხოელებიც.

სტატიაში აღწერილია ბერძენთა კოლონიზაციის ფაქტები შავი ზღვის აღმოსავლეთ ნაპირზე, ქართველთა მეფის - ფარსმან ქველის და იმპერატორ ანტონიუს პიუსის მეგობრობა, სულხან-საბა ორბელიანის ელჩობა საფრანგეთის მეფესთან, ანთიმოზ ივერიელის მოღვაწეობა რუმინეთში და სხვა.

საკვანძო სიტყვები: ევროკავშირი; საქართველო; კავშირების ისტორია.

Abstract

The article – “History of Relations of Georgia with the European Union” is devoted to the practice of relations of Georgia with European countries in previous centuries. It is characterized with different sources. Among them are Georgian scientists and foreigners.

The article describes the facts of Greek colonization on the eastern coast of the Black Sea, the friendship of the Georgian king Farsman Kveli and Emperor Anthony Pius, the embassy of Sulkhan-Saba Orbelian to the French king, the work of Antimoz Iveriel in Romania and others.

Keywords: European Union; Georgia; History of relationships

ძირითადი ტექსტი. ცნობილი მეცნიერი ჟაკ ლე გოლფი თავის ნაშრომში [Le Golff]. 2005] აღნიშნავს, რომ ევროპა XI-XIII საუკუნეებში გაჩნდა და თავისი იდენტობის გარკვეული ასპექტები ევროპამ ანტიკური ცივილიზაციიდან მიიღო. ერთ-ერთ ასეთ ასპექტად იგი მმართველობის დემოკრატიულ მოდელს ასახელებს. მეორე მეცნიერი - კრისტიან მეიერი ევროპისა და მისი პოლიტიკური კულტურის საწყისებში საბერძნეთის დიდ წვლილს ხედავს და ამ გაგებით იგი აიგივებს ბერძნებს ევროპასთან [Meier Chr. 2012]. ამ კონტექსტში საინტერესოა მეცნიერ ა. პაგდენის წერილიც, რომელიც 2002 წელს გამოსულ კრებულში - „The Idea of Europe From Antiquity to the European Union“ - დაიბეჭდა, და, რომელშიც ის ევროპის იდენტობას შორეულ წარსულს უკავშირებს და ეს კავშირი ანტიკურობამდე მიდის [ნადარეიშვილი ქ., ჭეიშვილი თ. 2014].

ამავე აზრს გამოთქვამდნენ მთელი რიგი სხვა მეცნიერები, მწერლები და ფილოსოფოსები. მწერალი პოლ ვალერი ევროპული იდენტობის განუყოფელ კომპონენტებად მოიაზრებდა რომაულ კანონმდებლობას, ქრისტიანულ რწმენას და ბერძნების კრიტიკულ სულს. მსგავს აზრებს გამოთქვამდა მეცნიერი ნ. ვილტერდიკი. იგი ასახელებს ძველი ბერძნების და რომაელების წვლილს ევროპული ცივილიზაციის შექმნაში - ბერძნებისგან მათ მიიღეს პიროვნული ღირსების ფენომენი, რომაელებისგან კი - კანონმდებლობა

[Wilterdiki N. 1993]. ფილოსოფოსი ჰუსერლისთვის კი ევროპული სულის დაბადების აკვანი VII საუკუნის საბერძნეთი იყო.

თუ ევროპული სივრცის ფორმირების საკითხს ჩვენც ამ თვალთახედვით განვიხილავთ, მაშინ უნდა გავიხსენოთ ჩვენი მჭიდრო კავშირები, როგორც საბერძნეთთან, ისე იტალიასთან, არათუ VII საუკუნეში, არამედ, მის წინა საუკუნეებშიც. კერძოდ, ახალი წელთაღრიცხვის 14 წელს იბერიამ „რომის მეგობრის“ სტატუსი მიიღო, ხოლო იმპერატორ ანტონინუს პიუსის მეფობის წლებში (138-161 წ.წ.) საქართველოს მეფე ფარსმან II, იგივე „ფარსმან ქველი“, მეუღლით, შვილებით და წარჩინებულებით ჩადის რომში, სადაც მას დიდი პატივით იღებენ. იმპერატორმა გაუდიდა მას სამფლობელო, ნება დართო კაპიტოლიუმში მსხვერპლი შეეწირა, მისი ცხენოსანი ქანდაკება ენიალიონზე დაადგმევინა და უყურებდა ფარსმანის, მისი ვაჟის და წარჩინებულთა სამხედრო ვარჯიშს კოლიზოუმში [მუსხელიშვილი დ., სამსონაძე მ., დაუშვილი ა. 2012]. ეს ხომ უსაფუძვლოდ არ იქნებოდა! შემდეგ იყო თამარაშვილის მოღვაწეობა იტალიაში (და საფრანგეთში), შემდეგ სულხან-საბასი და სხვების და სხვების.

კიდევ უფრო ძველია საქართველოს კავშირები ბერძნულ სამყაროსთან. ძვ. წ. აღ. VIII-VI საუკუნეები არის ე. წ. „დიდი ბერძნული კოლონიზაციის პერიოდი“, როდესაც საბერძნეთის მოსახლეობის ნაწილი დასახლებას იწყებს „ფაზისიდან ვიდრე ჰერაკლეს სვეტამდე“ (პლატონი). ანტიკურ წყაროებში დასახელებულია შავი ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროზე მათ მიერ დაარსებული სამი სავაჭრო ფაქტორი: ფაზისში, დიოსკურიაში (სოხუმთან) და გიონოსში (ოჩამჩირესთან). ქართველმა არქეოლოგებმა ბერძნების მსგავსი დასახლებები აღმოაჩინეს ქობულეთთან, ბათუმის ციხესთან და ეშერის ნაქალაქარზე [მუსხელიშვილი დ., სამსონაძე მ., დაუშვილი ა. 2012]. ამის გარდა, არსებობს არგონავტების მითოსი, რომელიც რა თქმა უნდა, ცარიელ ადგილზე არ შეიქმნებოდა. უკვე III-IV საუკუნეებში საქართველოში ფოთის მახლობლად არსებობდა კოლხეთის რიტორიკული სკოლა, სადაც სწავლება ქართულ და ბერძნულ ენებზე მიმდინარეობდა [მეტრეველი რ. 2018].

ეს ურთიერთობები შემდეგ საუკუნეებშიც გრძელდებოდა. მეტიც, ურთიერთობა იყო არა მხოლოდ პოლიტიკური ან სამხედრო, არამედ, ახალგაზრდების აღზრდა-განათლებისა და ოჯახური დანათესავებისაც. 1116 წელს დავით აღმაშენებლის ასული კატაი დაქორწინებულა ბერძენთა მეფის ვაჟზე. დავით აღმაშენებელს 40 ბავშვი აურჩევია და

საბერძნეთში გაუგზავნია, რათა ესწავლათ [მეტრეველი რ. 2018]. ეს ცნობა ერთ-ერთ ქართულ ხალხურ ლექსში ასეა გალექსილი:

„...ათენსა სწვრთნიდის ჭაბუკთა
იყალთოს მონასმენტასა...“

ეს ურთიერთობები შემდეგში საბერძნეთსა და იტალიასთანაც გაგრძელდა და ევროპის სხვა ქვეყნებთანაც - საფრანგეთთან, გერმანიასთან, რუმინეთთან, პოლონეთთან და სხვებთან. მოვიყვანთ რამდენიმე ყველაზე მეტად ცნობილ ფაქტებს:

სულხან-საბა ორბელიანის მოგზაურობა ევროპაში. ეს არის სულხან-საბა ორბელიანის დღიურები, რომელიც ეხება მის მოგზაურობას ევროპაში, რომელიც არის იმის დასტური, რომ საქართველოს დღევანდელი მისწრაფება ევროპისკენ არ არის ნაუცბათევი, ნაჩქარევი და ამწუთიერი. ეს მოგზაურობა სულხან-საბამ როგორც საქართველოს მეფის - ვახტანგ VI-ის ელჩმა 1719 წლის 17 აგვისტოს დაიწყო. როგორც თვითონ ვახტანგს, ისე სულხან-საბას დიდი იმედი ჰქონდათ, რომ ევროპის ორი დიდი ლიდერი - რომის პაპი და საფრანგეთის მეფე ლუი XIV - საქართველოს მფარველობას გაუწევდნენ სპარსეთიდან და ოსმალეთიდან გადარჩენაში [ნაცვლიშვილი პ. 2014]. საქართველოს სიმპათიები ევროპისადმი მანამდისაც არაერთხელ გამოვლენილა სხვადასხვა ფორმით, მაგრამ პოლიტიკური თვალთახედვით ვახტანგ VI-ის ეს ნაბიჯი საქართველოს ისტორიაში იყო უპრეცედენტო. ფაქტიურად, ამ ნაბიჯით დაიწყო სერიოზული და მასშტაბური სვლა ევროპისკენ. სულხან-საბას ელჩობას ევროპაში არანაირი შედეგი არ მოჰყოლია. მან ვერ შეასრულა ის როლი, რაზეც იგი მოწოდებული იყო, რადგან ვერ შემოიტანა საქართველოში ევროპული ღირებულებები, როგორც სპარსული და ოსმალური ღირებულებების საპირწონე. მაშინ საფრანგეთის პოლიტიკურ-ეკონომიკური მდგომარეობა არ იყო სახარბიელო. გაუთავებელმა ომმა არმია მოქანცა, სახელმწიფო მმართველობის აპარატი მოშალა, ეკონომიკა გააჩანაგა. იმ დროს საფრანგეთისთვის ქართლი ნაკლებად საინტერესო იყო და მისი გულისთვის ასეთ საქმეებში ჩასარევად არ ეცალა [მენაბდე ლ. 2011]. ეს „მოუცლელობა“ ასე გამოთქვა ქართველმა პოეტმა მუხრან მაჭავარიანმა [მაჭავარიანი მ. 1979]: „რაც შეიტანა, ისევე ის გამოიტანა, იმ სახელგანთქმულ ვერსალიდან ელჩმა ქართლისამ...“

ეს ჩანართი მაინცდამაინც დადებითად არ ახასიათებს იმდროინდელი ევროპის დამოკიდებულებას საქართველოს მიმართ, მაგრამ ჩვენი საკვლევი პრობლემის კონტექსტში იგი გამოყენებადია. ეს არის კიდევ ერთი მაგალითი იმისა, რომ საქართველო

ყოველთვის მიისწრაფოდა ევროპისკენ და თუ მაშინ, დღევანდელი მდგომარეობისგან განსხვავებით, ვერ იღებდა მის მხარდაჭერას, ეს საკითხი ცალკე კვლევის საგანია და შორსაა ჩვენი კვლევის პრობლემიდან.

საქართველოს სასულიერო კავშირები რუმინეთთან. იმავე პერიოდში (1708-1716 წ.წ.) ევროპაში, კერძოდ, რუმინეთში ვლახეთის მთავარეპისკოპოსის რანგში მოძღვრულ-მისიონერულ მოღვაწეობას ეწეოდა ანთიმოზ ივერიელი. მისი მოღვაწეობა მოიცავს ფართო სპექტრის საქმიანობებს - საეკლესიო სამართალშემომქმედი, ევროპული ენებიდან მთარგმნელი, სალიტერატურო ენის რეფორმატორი, ხუროთმოძღვარი, განათლების ორგანიზატორი და სხვა. ანთიმოზ ივერიელი იყო საქართველოსა და ევროპას შორის სულიერი ხიდის მშენებელი. მან დაგვანახა ევროპული ცივილიზაციის სულიერი განვითარების მოდელი და დაამტკიცა, რომ ერებს შორის დიალოგი და ინტეგრაცია შესაძლებელი და აუცილებელია [საქართველო და ევროპული... 2017].

გერმანელი კოლონისტები საქართველოში. აუცილებლად აღსანიშნავია საქართველოში მცხოვრები გერმანელების როლის გააზრება საქართველოში ევროპული ღერებულებების დამკვიდრებაში. XVIII საუკუნეში, კერძოდ, 1819 წლის ბოლოს, გერმანელების 6 კოლონია დაარსდა საქართველოში. მათ შორის ყველაზე დიდი იყო კატერინენფელდი (საბჭოური „ლუქსემბურგი“), ანუ დღევანდელი ბოლნისი. ცხადია, აქ ჩამოსულ გერმანელ კოლონისტებს იმ პირობების ერთი პროცენტიც არ დახვდათ, რასაც მათ თავდაპირველად ეკატერინე II, ხოლო შემდეგ ალექსანდრე I დაჰპირდა. მაგრამ კოლონისტები თავიანთი ენერგიულობით და მოწესრიგებულობით მალევე კარგად მოეწყვნენ - აითვისეს მიწები, განავითარეს მევენახეობა, მეაბრეშუმეობა, ლუდის დაყენება, ეტლების დამზადება, ორ და სამ სართულიანი სახლების მშენებლობა და ა. შ. კოლონისტები თავიანთი შრომისმოყვარეობით, მიზანდასახულებით და დისციპლინით აღტაცებას იწვევდნენ ქართველებში.

გერმანელი კოლონისტები დიდ გავლენას ახდენდნენ საქართველოს, კერძოდ, კი, ქ. თბილისის სოციალურ და კულტურულ ცხოვრებაზე. მათ შორის იყვნენ მხატვრები, მოქანდაკეები, არქიტექტორები, მუსიკოსები, მწერლები, მასწავლებლები და სხვა პროფესიის ადამიანები. გერმანელების აშენებულია რუსთაველის თეატრი, ქაშუეთის ეკლესია, ალექსანდროვის ბაღი, ცისფერი გალერია, ოპერის ნაგებობა, საქართველოს ეროვნული მუზეუმი და სხვა. ყველა მათგანის ფასადებზე აღმოსავლური სტილი შერწყმული იყო ევროპულ სტილთან. გერმანელებმა (კერძოდ, ა. ლაისტმა) თარგმნა

„ვეფხისტყაოსანი“, გამოიკვლიეს წიაღისეული საბადოები, გააშენეს თბილისის ბოტანიკური ბაღი, დაარსეს ეთნოგრაფიის მუზეუმი და სხვა. ისინი მასწავლებლობდნენ გიმნაზიებში, კონსერვატორიაში (32 მასწავლებლიდან 12 იყო გერმანელი) და სხვა მრავალი [ხუბაშვილი ლ. 2014].

ევროპასთან საქართველოს ადრეული კავშირების ამ მცირე მიმოხილვითაც აშკარად ჩანს საქართველოს დაინტერესება და მისწრაფება ევროპისკენ (და არა აზიისკენ). საქართველოს მეფეები და მთავრები (მაგალითად, სამეგრელოს მთავრის დავით დადიანის ოჯახის კავშირი საფრანგეთში მიურატების ოჯახთან და სხვა) ევროპაში ხედავდნენ თავიანთ ადგილს და დიდი სიამოვნებით მასპინძლობდნენ იქიდან მოსულ დროებით სტუმარსაც (დიუმა, ჟაკ ფრანსუა გამბა და სხვები) და ხანგრძლივად აქ საცხოვრებლად მოსულებსაც (გერმანელები, პოლონელები და სხვები).

საქართველოსა და ევროკავშირს შორის ახალი ურთიერთობები 90-იან წლებში დაიწყო, როდესაც საქართველო გამოვიდა საბჭოთა კავშირიდან და დამოუკიდებელი სახელმწიფო გახდა. ამ წლებში დაიწყო და დღესაც გრძელდება ევროპის დიდი თანადგომა საქართველოსადმი სხვადასხვა პროგრამების და პროექტების მეშვეობით. მისი მიზანი იყო დაემკვიდრებინა საქართველოში დემოკრატია და საბაზრო ეკონომიკა.

1995 წლიდან საქართველო სარგებლობს ევროკავშირის პრეფერენციების გენერალიზებული სისტემით (GSP). ეს ნიშნავს იმას, რომ საქართველოს კომპანიები ევროკავშირის ბაზარზე შედიან შემცირებული ტარიფებით.

1990 წლის 22 აპრილს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის გაფორმდა პარტნიორობის და თანამშრომლობის შეთანხმება (PCA). ეს მოხდა ლუქსემბურგში. ამ საკითხზე მსჯელობა ამ ორ ქვეყანას ჯერ კიდევ 1994 წელს ჰქონდა, თუმცა, მისი გაფორმება 1996 წელს მოხდა, ამუშავება-ამოქმედება კი, კიდევ უფრო გვიან - 1999 წელს. ამ შეთანხმებით ორივე მხარემ აიღეს ვალდებულებები, რომ ორმხრივად იმუშავებენ პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური მიზნების მისაღწევად. აღნიშნული შეთანხმების მიზანი იყო საქართველოს და ევროკავშირის დაახლოება და ჰარმონიზაცია.

დასახელებული ხელშეკრულების მოქმედება თავდაპირველად 10 წლით განისაზღვრა, თუმცა, შემდეგ იგი ავტომატურად გაგრძელდა, მაგრამ, როგორც აღმოჩნდა ამ შეთანხმებამ თავისი როლი ვერ შეასრულა, რადგან მასში საქართველოში განსახორციელებელი რეფორმების დეტალური გეგმა და თარიღები არ იყო გაწერილი. როგორც აღმოჩნდა საქართველოს მაშინდელი მთავრობა არც თეორიულად და არც პრაქტიკულად

არ იყო მზად ამ დავალების გასაგებად და შესასრულებლად. საქართველოში ეს პერიოდი იყო ქაოსის, შიდა ომის, ფინანსური გაჭირვების პერიოდი. ყოვლიევე ამის შედეგად, ამ შეთანხმების მიხედვით საქართველოს მიერ აღებული ბევრი ვალდებულება შეუსრულებელი დარჩა. გამოვყოფთ მათგან ერთ-ერთს, რომელიც ამ შეთანხმების 43-ე მუხლში არის ჩაწერილი და, რომელიც ითვალისწინებდა საქართველოს კანონმდებლობის დაახლოვებას ევროკავშირის კანონმდებლობის სტანდარტებთან. ამ ვალდებულების არ შესრულებით საქართველომ ევროპისგან კრიტიკა დაიმსახურა [საქართველო-ევროპის კავშირის ურთიერთობები. მასალა ვიკიპედიიდან].

უფრო მოგვიანებით, კერძოდ, 2006 წლის 14 ნოემბერს ქ. ბრიუსელში საქართველო-ევროკავშირის ერთობლივი საბჭოს შეხვედრაზე ხელი მოეწერა შეთანხმებას - „ევროპის სამეზობლო პოლიტიკა: სამოქმედო გეგმა ევროკავშირი-საქართველო. 2014 წელს ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმას ევროკავშირი-საქართველოს ასოცირების შეთანხმების გეგმა ჩაენაცვლა. ამჟამად, ამ გეგმის 2021-2027 წლების განახლებული დღის წესრიგი ხორცილდება.

დასკვნა. სტატიაში წარმოდგენილი ლიტერატურული წყაროების განხილვით კეთდება დასკვნა იმის შესახებ, რომ საქართველოს და ევროპის ქვეყნებს შორის ყოველთვის იყო როგორც პოლიტიკური, ისე ეკონომიკური სიახლოვე და ასოცირების იმ შეთანხმებას, რომელიც 2014 წელს გაფორმდა და 2016 წელს ამუშავდა ევროკავშირის ქვეყნებსა და საქართველოს შორის ურთიერთობის მყარი საფუძველი აქვს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. **Le Golff J.**, The Birth of Europe, Blackwell Publishing, 2005.
2. **Meier Chr**, A culture of Freedom: Ancient Greece and the Origins of Europe. New-York. 2012.
3. **ნადარეიშვილი ქ., ჭეიშვილი თ.** ევროპული იდენტობა ანტიკურ კონტექსტში. მოხსენება საერთაშორისო კონფერენციაზე - ევროპული ღირებულებები და იდენტობა“. თსუ. თბ., 16-18 ივნისი. 2014. გვ. 106.
4. **Wilterdiki N.** An Examination and National Identity, European Journal of Sociology. 34. 1993. pp. 119-136.
5. **მუსხელიშვილი დ., სამსონაძე მ., დაუშვილი ა.** საქართველოს ისტორია, თბ., 2012. გვ. 59.

6. მეტრეველი რ. დავით აღმაშენებელი. თბ., 2018. გვ. 266.
7. ნაცვლიშვილი პ. სულხან-საბა ორბელიანის მოგზაურობა ევროპაში და თანამედროვეობა. მოხსენება საერთაშორისო კონფერენციაზე - ევროპული ღირებულებები და იდენტობა. თსუ. 2014. 16-18 ივნისი. გვ. 147.
8. მენაბდე ლ. ვახტანგ VI. თბ., 2011. გვ. 57.
9. მაჭავარიანი მ. ერთტომეული. თბ., 1979. გვ. 20-21.
10. საქართველო და ევროპული სამყარო - ფილოსოფიურ-კულტურული დიალოგი. ტ. 2. თსუ. თბ., 2017. გვ. 10.
11. ხუბაშვილი ლ. გაზიარებული ისტორია: გერმანელების როლი საქართველოში ევროპული ღირებულებების დამკვიდრებაში, მოხსენება საერთაშორისო კონფერენციაზე - ევროპული ღირებულებები და იდენტობა. თსუ. თბ., 2014. 16-18 ივნისი. გვ. 198-209.
12. საქართველო-ევროპის კავშირის ურთიერთობები. მასალა ვიკიპედიიდან.